

השיעור השבועי

גליון מס' 526

כתב וערך השיעור:

הרב דביר פרץ שליט"א

הרב המקדים: הג"ר יצחק כץ שליט"א
ראש ישיבת "מרכז התורה" פריז

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית הישיבה
ומשודר דרך הלוויין והרדיו ובקוויים רבים
מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

ר"ת	יציאה	כניסה
17:56	17:22	16:31
17:51	17:21	16:29
17:51	17:20	16:29
17:56	17:23	16:32

ידידי | י"ד טבת תשפ"ו

להפצת עלונים באזור מגורין

התקשר: 053-4774733

בין 9:00 ל-16:00

לאחר מכן ניתן להשאיר הודעה

הלכות תענית

ארבע תעניות. מטרת התענית. בנות רווקות, מעוברות ומוניקות, קטנים בתענית. זמן צאת הצום. ברכות השחר שלא נתחייב בהן. נחיצות ידיעת כללי הפסיקה, ושימוש חכמים. ברכת כהנים במנחה. סמוך לשקיעה. התפלל ערבית לפני פלג המנחה

לוח שנה שסידרו לנו רבותינו, לעולם לא יחול עשרה בטבת בשבת. ורק רואים את החשיבות של צום זה, שיש אומרים שאפילו בשבת צריך לצום.

בין רצו בין לא רצו

ג. הגמרא (ר"ה יח): מביאה שלכאורה יש סתירה בפסוק, "צום הרביעי וכו' יהיה לששון ושמוחה", האם זה צום או ששון ושמוחה? ופירשו בגמרא שבזמן גזירת שמד צריכים לצום, ובשעה שיש שלום אין צריכים לצום. ובזמן שאין שמד ואין שלום רצו מתענים לא רצו אין מתענים. ומכל מקום כתבו הפוסקים, שבזמן הזה כבר אינו תלוי ברצון, אלא נחשב לכולם כמו שרצו. הריטב"א (ראש השנה יח): מחדש, שכל מה שחילקו בין אם רצו או לא, זהו לענין שאר העינויים, רחיצה סיקה ונעילת הסנדל, שאם רצו היו מקבלים על עצמם עינויים אלה, ללכת עם נעלי טניס או בד גם ב"י טבת או ב"י תמוז. וכן לענין אם להתענות גם מהלילה או רק ביום, אבל עצם התענית היא קבועה וחובה ואין לזלזל בה, ועל זה אמרו (תענית יז): כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. ביביע אומר (ח"א ח"א"ח ס"ל לג' ח"א"ח ס"י מט) פלפל הרבה בענין רצו ולא רצו. וכך פסק מרן השלחן ערוך (סימן תקטז סעיף א): חייבים להתענות בתשעה באב וב"י בתמוז ובג' בתשרי ובעשרה בטבת, מפני דברים הרעים שאירעו בהם. ועוד חזר וכתב (סימן תקנ סעיף א): הכל חייבים להתענות ארבע צומות הללו, ואסור לפרוץ גדר.

מטרת התענית

ד. כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות תענית ה"א), שהמטרה בתענית היא כדי לעורר את הלבבות, ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים, ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב בתשובה. כלומר שעל ידי שאדם יעצור את השיגרה שלו יחשוב, איך נגרם כזה מצור, שמתו ברעב, ואחר כך הובקעה העיר ונשפך דמם כמים, היו נחלים של דם, והצער הגדול על חרבן בית המקדש, 'עוונותינו הטו אלה' (ירמיהו ה, כה), וכי עבד קב"ה דינא דלא דינא?! (ברכות ה): "אם בחקותי תלכו וכו', ואם לא תשמעו לי וכו'... וכך יעשה חשבון נפש. וכן כתב הח"י אדם (כלל קלב אות יח), אותם האנשים שמטיילים בימי הצומות, יש להם יום חופש מהעבודה או יום קצר שגומרים בשעה 1, תפסו הטפל והניחו העיקר, כי

ארבע תעניות

א. 'השבוע חל עשרה בטבת, נתפלל שיבוא משיח צדקנו, אבל אם לא יבוא צריך לדעת את ההלכות. הנביא זכריה (פרק ח פסוק יט) אומר: "פֶּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי וְהָיָה לְבִית יְהוָה לְשִׂשׁוֹן וְלִשְׂמִינָה וְלִמְעֵדִים טוֹבִים וְהָאֲמֵת וְהַשְּׁלֹם אָהָבוֹ". בתוספתא (סוטה פ"ו ה"ז) הובאה דעת רבי עקיבא, שסדר התעניות בפסוק זה הוא לפי סדר החודשים, צום הרביעי הוא ב"ז בתמוז שהוא חודש הרביעי מניסן, צום החמישי הוא בתשעה באב שהוא חודש החמישי מניסן, צום השביעי הוא צום גדליה בג' בתשרי שהוא חודש השביעי מניסן, וצום העשירי הוא בעשרה בטבת שהוא חודש העשירי מניסן. אך לרבי שמעון, התעניות הן לפי סדר המאורעות, והרי דבר ראשון היה עשרה בטבת שאז התחיל המצור על ירושלים - סגרו את כל שעריה, אין יוצא ואין בא, עצרו את כל האספקה של האוכל, ורבים מתו ברעב - עד י"ז בתמוז בשנה וחצי לאחר מכן - יש בזה מחלוקת וכך בפשטות - שאז הובקעה העיר. לכן מפרש רבי שמעון שצום העשירי הוא חמשה בטבת, שלאחר החרבן הגיעה השמועה לגולה ביום זה על החורבן - לא היו טלפונים - וכמו שאמר הנביא יחזקאל (ל, כא): "וְהָיָה בְּשָׁרִי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּעֶשְׂרֵי בְּחֻמָּשָׁה לַחֹדֶשׁ לְגִלְיוֹנִי בְּאֶלֶי הַפְּלִיט מִירוּשָׁלַם לֵאמֹר הִפְתָּה הָעִיר", וקבעו את יום ה' בטבת לצום, עשו יום שמועה כיום שריפה, ולפי זה הפסוק מדבר לפי סדר המאורעות. אולם הלכה כרבי עקיבא שצום העשירי הוא עשרה בטבת (ר"ה יח: ועי' עירובין מו:).

אם עשרה בטבת דוחה שבת

ב. צום עשרה בטבת חמור ואסור לזלזל בו, האבודרהם (דס"ט אע"א) וקדמו רבינו ירוחם - לפני כ-700 שנה - כתבו, שאם עשרה בטבת היה חל בשבת, מתענים אפילו בשבת, כי זו תחילת הפורענות, ונאמר עליו "בעצם היום הזה" (יחזקאל כד, ב), כמו שנאמר על יום הכיפורים "בעצם היום הזה" (ויקרא כג, כח). עשו כמו גזירה שווה... אבל אדם לא דן גזירה שווה מבלי שקיבלה מרבו (פסחים יו, ו), וזה כעין אסמכתא. אך רש"י (מגילה ה), כתב, שאם חל עשרה בטבת בשבת דוחים התענית ליום ראשון, ואקדומי פורענות לא מקדמין. ובלאו הכי הוסיף האבודרהם (דס"ח ע"ד), שפעם היו מקדשים את החודש בראיה, אבל היום שיש

¹ מדברי רה"י הרב יצחק כץ שליט"א: הזכות שאני זוכה לבוא ולדבר בדברי תורה במקום הקדוש הזה, רק בזכות אבותי, שאבי זצ"ל היה ביחד עם מרן חכם עובדיה בבית דין אחד בפתח תקוה, ואני כנער הייתי בפתח תקוה, וזכיתי להיות בתלמוד תורה בכיתה אחת יחד עם מרן שליט"א. וב"ה זכינו שאביו מרן זצ"ל היה אצלנו בצרפת מינימום חמשה פעמים, וגם כן מרן שליט"א לאחרונה זיכה אותנו וחזיק בצרפת. צריך הרבה לחזק את יהדות צרפת, כמו שהרב שטיינמן היה אומר, שבצרפת שהיא מקום שהיו בו רש"י ובעלי התוספות, צריך לשמור שלא תימחק התורה. זכינו שמרן שליט"א בא לחזק אותנו, ונזכה בע"ה עוד רבות בשנים, "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו" (תהלים צב, טו-טז).
דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לראש הישיבה הגאון רבי יצחק כץ מפר"ז, למד איתנו

ביחד כמו שציין בת"ת שארית ישראל בפתח תקוה, שם מרן התגורר כשהיה דיין בפ"ת, ולימדו שם באידיש. בזמנו היה שם בית ספר של המפד"ל שלימדו בעברית, ומרן העדיף שאלמד בת"ת שלומדים אידיש ולא אבין מלה, מאשר חלילה ללמוד אצל המפד"ל. לרב כץ יש ישיבה גבוהה בפריז, ומסרתי שם שיעור כמה פעמים, עוד בזמן רבי רפאל הררי שהגענו יחד אתו, ישיבה לתפארת. גם לאחרונה הייתי שם, ויש שם ספרדים וגם אשכנזים, לא עושה אפליות... אולי אם היה גר בארץ היה לומד מהשלטונות ומהשוטרים לעצור רק את הספרדים... אבל בצרפת אין אפליות... היה מקורב גם למרן וגם לרב אלישיב, היה לו שכל להתקרב לשני גדולי הדור, גדול שימושה יותר מלימודה. מרן חיבבו מאוד, כי ידע שהקים עולה של תורה בפריז. יהי רצון שימשיך עוד לעשות כהנה וכהנה, אריכות ימים ושנים. אמן.

העיקר לחזור בתשובה, שאדם יתבונן למה הוא צם. יבוא מישהו ויאמר, אם כן אעשה וידיו ואחזור בתשובה ולא אצום... אבל כמוהו בהתענית חובה, אלא שמטרתה היא התשובה. כמו שאמרו בגמרא תענית (טז), לא שק ותענית גורמים, אלא תשובה ומעשים טובים גורמים, שכן מצינו באנשי יינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם, אלא "וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה" (יונה ג, י).

בנות ריוקת

ה. שמעתי שיש בנות שמקילות ולא מתענות, כי עוד כמה שנים יתחתנו עם בן תורה ויביאו ילדים לעולם, ואם יתענו יהיו חלשות ולא יהיה להן כוח, ולכן לא מתענות. כך כתבו בספר דרך צדיקים (פ"ה אות מד), ובספר פסקי תשובה (בהוספת לס' פח) - ספר פסקים של אדמו"ר, לא ספר פסקי תשובות - בשם הגאון מקוצק, שאשה שראויה ללדת לא תצום. ומשמע רק אשה נשואה, אבל בנות מגיל בת מצוה יתענו, ויש שהקילו בזה, כי צריכות כוח לעתיד שיתחתנו עוד שמונה שנים... אבל אצלנו לא שמענו דבר זה, ומי שירצה יצטרף לקהילת החסידים ויעשה כך... כי באמת הבנות חייבות להתענות בדיוק כמו הבנים, יש שוויון זכויות מוחלט, על זה לא נאמר "שלא עשני אשה"... וכל אחד ידריך את בנותיו ונכדותיו מגיל 12 שחייבות להתענות.

מעוברת

ו. מעוברת אם הוכר עוברת ועברו שלשה חודשים, פטורה מהתענית, ואפילו אומרת שמרגישה טוב - יש שהולכות לעבודה והן חזקות, ויש היום כדורי ויטמינים שנותנים חוזק - אפילו הכי תאכל. ולפני שלשה חודשים תלוי איך היא מרגישה, יש שמקיאיות וחלשות, והן פטורות מלצום, אבל אם מרגישה טוב אין הכי נמי שתצום. ורק בתשעה באב מרן (ס' תקנ"ד ס"ה) כתב, שמעוברות ומניקות צמות, אבל שאר תעניות יותר קל.

מניקה

ז. מניקות שפטורות מלצום בשאר תעניות הן מניקות את התינוק או התינוקת בפועל, כמה חודשים, ואם הפסיקה להניק בפועל, ומביאה לו מטרנה, בגמרא נדה (טו) מובא, שיוולדת - בלידה טבעית, לא ניתוח קיסרי - אבריה מתפרקים ואין נפשה חוזרת עליה עד עשרים וארבעה חודש, ולכן כתב המהרש"ם² (דעת תורה ס' תק) שיוולדת כל עשרים וארבעה חודש פטורה מלהתענות ב"ז בתמוז ובעשרה בטבת וכיוצא בהם, ואף שאינה מניקה בפועל, היא בגדר מניקה והיא חלשה. לפי זה יש נשים שכמעט לא תמצא אותן מתענות, או מעוברת, או שנתיים אחרי לידה, ואחר כך היא זקנה ואין לה כוח להתענות... הגאון רבי

² היה גדול הדור לפני כמאה שנה, סיפרתי עליו כמה פעמים, תשובותיו נפלאות ויש לו "כוח דהיתרא", ולכן עשו חרם על ספרו, אבל נשכח החרם וכיום כולם יודעים מיהו. הוא סבא של הרב שבדרון שהיה משגיח שלנו ביישיבת חברון, ובספרו של מהרש"ם דעת תורה יש סוגריים בכתב רש"י, שכתב אותן הנכד רבי שלום שבדרון. בעבר היתה ישיבה ליד תחנת הרכבת בירושלים בקטמון, ראש הישיבה היה הרב טורצין, מרן היה ר"מ בגיל צעיר, והמשגיח היה רבי שלום שבדרון. ולמדו שם חכם משה צדקה, חכם דוד צדקה, חכם צבי סימן טוב, הרב שלמה קורח רבה של בני ברק - ופעם סיפר לי, שתוך זמן אחד למדו אצל הרב בכיתה שני פרקים ממסכת חולין, היו קוראים גמרא רש"י, תוס', ומרן מחדש להם חידושים ומוסיף דברים, בשיטת לימוד שונה מהישיבות כיום, וגם מסכת חולין אני לא מכיר ישיבות שלומדות כיום, זה מתאים יותר לאברכים שלומדים איסור והיתר, שחיטה וטריפות. וכך למדו אז.

³ היה ראב"ד העדה החרדית, למד יחד עם מרן בכולל של הרב פראנק, הרי הרב חזר ממצרים בגיל 31, ובא לפורת יוסף וביקש, תקבלו אותי בחזרה לישיבה, שלח אותי רבי עזרא עטיה למצרים, ועכשיו חזרתי. הגבאי שלא היה בן תורה אמר לו, כאן זה לא מושב זקנים. ולא היה מוכן לקבל אותו. והרב רוזנטל קיבל אותו לכולל של הרב פראנק, היה כולל חשוב מאוד, שלמדו בו גדולי עולם, רבי שמואל רוזובסקי, רבי בצלאל זולטי, רבי שלמה זלמן אוירבך, רבי יעקב ישראל פיישר, רבי שלום שבדרון. בבוקר הרב היה מלמד שיעורים בת"ת 'קרית ספר' של סאטמר - גם חכם בן ציון לימד שם - ואחר כך הלך לכולל הזה, והכיר טוב את הרב פיישר, היו ממש בידידות. יש לו ספר "אבן ישראל" כעשרה כרכים.

⁴ סיפרו לי כמה מלמדים של בר מצוות מת"א והודו השרון, שהנערים בקושי יודעים לקרוא, לא יאומן, הראש שלהם בקוריקנט, בשחיה בים ובבריכה... צריך ללמד אותם איך לקרוא בכלל, ובפרט לקרוא בתורה ודרשה של בר מצוה. וכי זה כמו אצלנו ב"ה שהילדים יודעים לקרוא בתורה ולדרוש בעל פה. מה היה בזמננו, וכי מישהו דרש מתוך הכתב? אף אחד, זו הייתה בושח, היו מכינים את הדרשה של רבע שעה עשרים דקות וחוזרים עליה בעל פה, והיה פלפול בהלכה.

ישראל יעקב פיישר³ בשו"ת אבן ישראל (ח"ט ס"י סב אות ח, דף מה ע"א), מתחילה כתב שרק מניקה בפועל פטורה מלצום, אבל אם הפסיקה תתענה. ואחר כך הראו לו מה שכתב המהרש"ם וחזר בו, והורה שאפשר לסמוך עליו ועד כ"ד חודש לא להתענות.

כדי קיום הולד

ח. מרן בחזון עובדיה (תעניות עמ' סב) הביאם, והעיר עליהם הערה חזקה לכאורה, מלשון הרשב"א (החדשות ס' מא) שהביא בשלחן ערוך (סימן תקנ"ד ס"ה): מעוברות ומניקות פטורות מלהתענות, ואף על פי כן ראוי שלא תאכלנה להתענג במאכל ובמשחה, אלא כדי קיום הולד. משמע שמדובר דוקא במעוברות וכן במניקות בפועל שפטורות מהתענית משום "קיום הולד". אך אפשר ד"ל צדדים קטנים - מי שלומד ש"ס מכיר את המושג - שקיום הולד חוזר על מעוברות, אבל מניקות פטורות משום צער שיש לה במשך כ"ד חודש. ולמעשה, אשה שילדה והיא מניקה, פטורה מלהתענות, ואם הפסיקה להניק, תלוי, אם יש לה כוחות והיא בריאה - היום רוב הנשים מקבלות ויטמינים וגם בלידה מקילים עליה - תתענה, אבל אם היא חלשה, תוכל לסמוך על מהרש"ם ואבן ישראל ולאכול תוך כ"ד חודש ללידה או להפלה.

קטנים

ט. ילדים קטנים פחות מגיל בר מצוה, אפילו שבע שנים לפני הבר מצוה, פטורים מלצום, לא תענית שעות ולא שום דבר. ואם רוצים להשווין בתלמוד תורה, אני צמתי עד 12 או עד 1... המלמד יאמר להם שזה לא נכון. ואף שמחנכים את הילדים במצוות כדי ששיגיעו לבר מצוה ידעו לקיימן, לא יכולים בפתע בגיל י"ג לקיים את כל המצוות⁴, וצריך להכין אותם לזה, כמו שכתב רש"י (סוטה ב סע"ב, חגיגה ו. ד"ה קטן) שכל מטרות החינוך להרגילים במצוות. אבל אנחנו לא רוצים להרגילים שגם בשנה הבאה יתענו, כי עד שנה הבאה יבוא משיח צדקנו, וכבר לא יהיו התעניות הללו, ויהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים. לכן לא מחנכים אותם להתענות כלל, ומיד בבוקר יתנו להם מה שרגילים לשתות.

זמן צאת הצום

י. צום עשרה בטבת הוא צום קל, מסתיים בצאת הכוכבים שבחורף הוא בשעה מוקדמת, מהלך שלושת רבעי מיל - י"ג וחצי דקות זמניות אחר השקיעה.⁵ חכם אחד באשקלון בכל שנה מוציא סרטון שצריכים לצום עד השקיעה ולא יותר, נגד רוב הפוסקים והשלחן ערוך, שכתבו שצריכים לצום עד צאת הכוכבים, וכן פסק מרן השלחן ערוך (סימן תקס"ב סעיף א), ועוד שכן המנהג. ומה שטוען אותו חכם שהצומות חוץ מכיפור מדרבנן, ובבין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה ספק דרבנן לקולא.⁶ הרב הזה יודע שבפוסקים

⁵ ביישיבת חזון עובדיה הנהגנו שבבילי הצום היינו יושבים ללמוד עד שעה מאוחרת, ולמחרת לומדים עד השעה 13:00, ויש להם זמן לישון עד 16:00 ובקיש יותר.

⁶ [ובעיקר הטענה להקל משום ספד"ר, הנה ע' במא"י (פרסומי ד) שהביא מרבי אלחנן וסרמן דבספק קבוע לא אמר' ספד"ר לקולא. ומטע"י אין מתירים את כל השבועות בביה"ש גם שלא לצורך מצוה. [וכ"ה בביאה"ל]. אולם צ"ע לפמ"ש שם (מא"י עמ' צב) דגם בספק קבוע אמר' ספד"ר לקולא, ושמהו כדשיל"מ. אלא שבחזו"ע שבת ג' (עמ' קלג) הביא מחלו' בדיון מעות שהונחו ע"ג כסא פלסטיק אי הוי דשיל"מ. וכ' דאפ"ה ספד"ר לקולא. ולפ"ז בני"ד היה לנו להקל.

וע' בגמ' תענית יב. כל תענית שלא שקעה עליו החמה אינה תענית. ומפרש הרא"ש דהיינו סוף שקיעה, שזה צאה"כ. וכך כותבים גם התוס' בשם ר"ת, וכ"ה בס' הישר לר"ת (ס"ס רכא), המנהיג (הל' תנוכה ס' קזו, עמ' תקטז), המרדכי (ס' תרכה) בשם ראב"ה (ס' תתנח), וכך כותב גם הטור (ס' תקסב). ובב"י הביא שכן משמע גם בהגמ"י בשם סמ"ק. וכ"פ מרן בש"ע שם, דכל תענית שלא שקעה עליו חמה, דהיינו שלא השלימו עד צאה"כ, אינו תענית. ובמג"א צ"ן ש"כ"כ בהגמ"י [הנ"ל]. וכך כותב הלבוש (ס' תקס"ד) דצריך להשלים התענית עד צה"כ. וכ"פ במשנ"ב בשעה"צ.

אנוס בערור"ש הביא מרבינו יונה דהיינו שקיעה. וכותב שהמיקל אין מזניחין אותו. ומסתייע מהרא"ש בשבת. אלא שבקרבן נתנאל כתב דאירי בהתנה. הלא"ה בעי' צאה"כ. וצ"ל, שאנו מחמירין בביה"ש משום שאין יודעין אם הלכה כר"ה או כר"י, ותרי קולי לא מקילין, וכ"כ בגבורת ארי (תענית יב) דמה שאסור לאכול בביה"ש בתעניות כדי שלא יהיה תרתי דסתרי, שאם תתיר בהתחלה או נתייר גם בסוף. וכן מובאר בשעה"צ (תקס"ב א). דמחמירין להמתין עד צאה"כ דאין אנו בקיאין בזמן ביה"ש. ובפרט דאפשר שהלכה כר' יוסי, שבזמנו לדעתו אין להקל בביה"ש שלנו. וכ"כ בק"י. ולגבי ט"ב הוא מדינא דגמ' להמתין לצאה"כ, כמבואר בפסחים (נד) דספק שלחן אסור.

וע"ע בביאה"ל (ס' רסא) שכ' דביה"ש הוי חסרון ידיעה ולא אמר' ביה ספד"ר. וע' בעין יצחק ח"ב (עמ' רטו) דבספק חסרון ידיעה גם בדי"ר לא אולי לקולא. וכדמשמע במרדכי (פ"ד מע"י), וכ"כ הרדב"י, והמהרש"ם.

אלא דבספק חסרון ידיעה לכל העולם אינו בכלל ספק חסרון ידיעה כמבואר שם. ובני"ד הוי ספק חסרון ידיעה לכל העולם. וע"ש בעין יצחק, וכן ביב"א ח"ח (י"ד ס"י כג), ובש"ע (ס' י

ובשלחן ערוך מפורש לא כך, וגם המנהג לא כך, קצת התבטלות לגדולי הדור! לא כל אחד יכול להרגיש את עצמו גדול הדור. פעם אמר, עכשיו נפטר כל הגדולים "ואיזו אני לבדי", כך אתה מדבר? בשביל זה חולק על כל גדולי הדור. גם על חנוכה אמר להדליק נר חנוכה בשקיעה, אבל מרן (סימן תערב סעיף א) כתב שאין מדליקים נר חנוכה אלא עם סוף השקיעה, כלומר בצאת הכוכבים. מרן זצ"ל מאוד כעס עליו, וכאשר דיבר עליו כל גופו מירתת. מה אתה ממציא דברים וחולק על גדולי הדור, הרב אוירבך, הרב אלישיב, מרן, חכם בן ציון, אנחנו הולכים אחרי השלחן ערוך והפוסקים שלנו. ותמיד תמצא איזו דעה, אבל הולכים לפי המנהג שלנו.

ברכות השחר

יא. לאחרונה הייתי בשבת בעיר אחת, ובלייל שבת אחרי הסעודה באו קבוצה של רבנים, כל רבני האזור - רבני שכונות, שאדבר אתם דברי תורה, ודיברנו עד השעה 11 בלילה. אחד הרבנים, רב קהילה עם זקן לבן ארוך, הביא אתו אנשים מקהילתו, ואמר לי: כבוד הרב, אצלי בקהילה לא מברכים "הנותן לשכוי בינה", כי בכל העיר שלנו אין תרגולים, לא שומעים 'קוקוריקו', ועל מה יברכו... לכן נתן להם הוראה לא לברך. היה שם אחד שקשור לעירייה, אמרתי לו, תביא משאית של תרגולים ותפזר בעיר הזו, שיהיה 'קוקוריקו' ויוכלו לברך "הנותן לשכוי בינה"... בבדיחותא כמובן. וכן אמר שלא מברכים "הנותן ליעף כח", שכן דעת מרן השלחן ערוך (סימן מו ס"ו), כי הברכה הזו לא מוזכרת בגמרא, וכבר כתב הרא"ש (בפסקיו פ"ק דקידושין סימן מא, ובפ"ד דברכות ס"ה ח) שכל ברכה שלא מוזכרת בגמרא לא מברכים אותה בשם ומלכות. בליל שבעות לומדים כל הלילה, ובלייל הושענא רבה האשכנזים הולכים לישון בחצות, אין להם הרבה עבירות... אבל אנחנו לומדים כל הלילה לכפר את העוונות. ואמר שמי שלא ישן לא מברך פוקח עיוורים, כי לא עצם עיניים, ולא מברך מלביש ערומים, כי לא לבש פיג'מה, איך יברך "המעביר חבלי שינה" והוא לא ישן, "אלהי נשמה שנתת בי" ולא ישן. והדגיש שהרי מרן האבא של כבודו תמיד עורר שקיבלנו הוראות מרן, ואם כן, קיבלנו הוראות מרן עד הסוף! כך אני מורה להם! הוא אחד שידוע את התורה של הרב, יביע אומר, אני מכיר אותו הרבה שנים, הוא לא מנותק, אבל קיבל ביטחון ולא התבטל כלפי מרן זצ"ל. וחבל.

וכי מרן לא נאמן למרן

יב. אמרתי לו, תגיד, מרן זצ"ל שאומר לברך, לא ידע מהשלחן ערוך? היה מברך כל יום "הנותן ליעף כח", איך היה עושה כך? מי לנו גדול ממרן זצ"ל שכל כך החדיר את הוראות השלחן ערוך לציבור הרחב, ועכשיו אתה בא ועושה נגדו? תלמד להתבטל לגדולי הדור. אמר, אבל זה נגד השלחן ערוך! והלא

תפס ס"א) מבואר דמיעיקר הדין אפשר לברך ולספור העומר בביה"ש, משום ספד"ר, כמ"ש התוס' במנחות סו. ורק המדקדקים ממתניין לצאה"כ, ומ"ש תענית מספיה"ע. וצ"ל דאם נתיר לו לאכול בביה"ש על הצד שהוא יום איבד את התענית, וכן לר' יוסי. וע' במאו"י (א, עמ' צב ועמ' ד), ובילקין' חנוכה (עמ' רמג) דלגבי נ"ח אף שהוא דרבנן לא מקילין להדליק בביה"ש, כיון שמסתבר שחכמים קבעו חצי שעה לפי המציאות של תכלה רגל מן השוק. ומציאות זו מתחילה מצאה"כ.

⁷ נחשב לראשון, דנים בזה האחרונים, היה בדור התפר בין הראשונים לאחרונים, כמו מהר"ל ומהר"י, ופעמים בודדות מרן הבית יוסף חלק עליו, כי היה דור סמוך אליו.

⁸ אמרתי לו, הספר "עין יצחק" ג' כרכים שיצא בשנת תשס"ז, ישבנו עליו חמש שנים, שיש בו כללי התלמוד והפוסקים, כללי הראשונים והאחרונים, כללי הבית יוסף והשלחן ערוך, כללי ספק ספיקא ועוד. בזמנו ביקשתי ממרן זצ"ל שיעבור על הספר ויתן לי הסכמה, וכשמרן זצ"ל קיבל את הספר שמח מאוד ואמר, הספר הזה נצרך וזקוקים לו. כל כך שמח על זה. הבאתי את ג' הספרים לרב אלישיב, והוא הסתכל ואמר, יש כבר ספר "עין יצחק" של רב יצחק אלחנן. אמרתי לו, הרב, יש שתי עיניים... בספר הזה יש סדר בהלכה. לדוגמה יש אחד שאומר, יש תקנה קדומה שלא לברך "שכחו וגבורתו מלא עולם", "עושה מעשה בראשית", על ברכים ורעמים. זה שקר והמצאה של אחד בדורינו, אין תקנה ולא כלום, איפה כתוב תקנה כזו, בספר התקנות? הוא המציא מעצמו. וכתב זאת בספרו וישב הים. זה פשוט לא נכון ואלו שטויות והבלים. לא כל מה שכל אחד אומר תשמע לו, נכבד אותו, אבל כבוד לחוד ולשמוע בקולו לחוד. והספר עין יצחק מסדר את הכללים ועושה סדר.

היום שיצאתי מערביית באר אל תלמידי חכם אשכנזי, רואים שהוא ת"ח לפי השאלות, ושאל, כשמרן הש"ע כתב יש ויש אתם אומרים הלכה כיוש, האם צריך לחוש ליש הראשון, ולמה מרן כתב לפעמים וכן הלכה? וכמו בסימן ס' סעיף ד' שכתב, יש אומרים שאין מצוות צריכות כוונה, ויש אומרים שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה. והרי בלאו הכי הלכה כיוש. ועוד, בסתם ויש, האם מרן הביא את דעת היש כדי לחוש לה? הוא לא בקי בכללים ואמרתי לו שיראה בספר עין יצחק, ושם (ח"ג עמ' תסד) הזכרנו הרבה כללים בזה, ובין היתר הזכרנו מה שכתב הרב חיד"א בברכי יוסף

הרמ"א - רבי משה איסרלש - שהיה רבם של האשכנזים - כתב בתשובה (סי' מח): מורנו ורבנו, נשיא אלקים בתוכנו... וכותב את דעתו בענין השאלה, ואחר כך כותב: והנה חלילה להמורות דברי מעלת כבוד תורתו דמר, וכל החולק עליו כחולק על השכינה. זה כותב הרמ"א. אתם יודעים מי זה מרן? מומאיתם רבנים נסמך, אז נעשה כמותו! אמרתי, וכי מרן זצ"ל לא ידע מי זה מרן השלחן ערוך? אטו לא פחד מסב"ל? אתה יותר גדול מכולם!? תפעיל את הראש שלך, כי לגבי "הנותן ליעף כח", יש ברכי יוסף (סי' מו ס"ק יא) שמביא בשם מרן החב"ב - נולד 28 שנה אחרי שמרן הש"ע נפטר - בבנסת הגדולה (סי' מו הגב"י אות ה), שבא תלמיד חכם והעיד ששמע שמרן חזר בו בסוף ימיו והיה מברך בשם ומלכות, ויש כמה ראשונים שהעתיקו את הברכה הזו, והיינו שהיא היתה כתובה בגירסת הגמרא שלהם. והאר"י ז"ל אמר שיש לברך ברכה זו, ויש עוד נימוקים, עכשיו זה לא הנושא. וכן לגבי ברכות השחר שלא נתחייב בהן, נכון שלדעת הרמב"ם (פ"ז מהלכות תפלה הלכה ח, ט) ומרן (סימן מו סעיף ח) אין לברכן, אבל המנהג כמו הגאונים שמברכים על מנהגו של עולם (הובאו בארחות חיים דין מאה ברכות אות ה, וברשב"ח פ"ח ס"ק קפו, ובס' המכתם ברכות ס:) - לפני כאלף שנים, עוד לפני הרמב"ם - הר"ן (פסחים ז), בשם הרמב"ן, הרא"ש (פ"ח דיומא ס"א) ועוד. אמר, אבל מה עם ספק ברכות להק? אמרתי לו, מהר"ם בתרומת הדשן (סי' לה) כתב שבמקום מנהג מוסכם לא אמרין סב"ל. אבל הוא טען, אני נאמן למרן הש"ע... וכי מרן זצ"ל לא נאמן למרן? "עד שקמתי דבורה שקמתי אם בישראל" (שופטים ה, ז)...

"אוביחך ואערכה לעיניך"

יג. אמרתי לו כמה דוגמאות, שאלתי אותו, למה אנחנו תוקעים במוסף בלחש? הרי זה נגד מרן (סימן תקצב ס"א) שכותב שזה הפסק! אלא שעושים כפי המנהג. ושתק. אמרתי לו, אתה עושה כפרות בערב כיפור? בשלחן ערוך (סימן תרה) כתב שזה מדרכי האמורי, "ובחוקותיהם לא תלכו" (ויקרא יח, ג). אבל אנחנו לא חוששים לכך, ויש מנהג קדום לפני יותר מאלף שנה לעשות כפרות (שע"ת סי' רצט, חמדה גנוזה סי' צג, ובש"ת הגאונים ליק סי' ח). אבל צריך להיות מצומצם, מי כמו מרן זצ"ל שהלך אחרי מרן, אבל ידע שיש מעט דברים שעושים שלא כדעתו, וכגון בדברים שיש בהם מנהג קדום שפשוט הוראותיו, שמרן בעצמו כתב שהוראותיו שלא בא לעקור מנהגים קדומים קודם שפשוט הוראותיו. וכמובן שזהו במנהג שהסכימו אתו גדולי הדורות ולא שיצא מהמחזק העם. בעין יצחק ח"ג⁸ (עמ' שעה) הבאנו נ"א דוגמאות לדברים שאנו נוהגים נגד מרן השלחן ערוך, מתוך עשרות אלפי הלכות שכתב מרן בש"ע. אי אפשר שכל אחד יפסוק לעצמו וירגיש רשעבה"ג, כי גדול שימושה יותר מלימודה. ולכן גם בנידון שלנו חבל שיש כאלה שמפסיקים את התענית בשקיעה ומאבדים את התענית, וצריך לחכות לצאת הכוכבים.⁹

(א"ח בשיורי ברכה ס"א סא סב), ששאלו את מרן הבית יוסף בכבודו ובעצמו, כשכותב סתם ויש איך הלכה? ואמר, אני דעתו כמו הסתם. ואם היה צריך לחוש לדעה השניה, מרן ח"ו היה מכשיל אותנו... היה צריך לומר שיש לחוש לכתחלה ליש אומרים, ומשמע שהלכה כסתם לגמרי. ויש עוד הרבה ראיות לזה.

יש להוסיף מה שכתב בחוט המשולש (ש"ת תשנ"ח פ"ד טור א סי' לא): ואולם להגדיל תורה ולהאדיר אוסיף שנית ואומר, כי הנה דעתו של בעל הש"ע ז"ל שהוא אחרון הגאונים והרבנים, ועליו אנו סומכים בכל גלילותינו, שכותבין וכו'. ואע"פ שאמר לבסוף ויש חולקים וכו', אין לנו לסמוך אלא על דעתו הוא ע"ה. ועוד כתב: אולם אם הוא ז"ל מתחיל הפסק בסתמא, ואח"כ אמר יאמר וי"א, או ויש פוסקים, או הרב פלוני כתב, דעתו הוא כפי מה שכתב בתחלה בסתמא. וכן הוא דרך כל הפוסקים זצ"ל בספריהם. (ע"פ).

הכללים עושים סדר, אדם לא יכול ללמוד רק בית יוסף ושלחן ערוך ולפסוק מה שנראה לו. תראה, מרן הבית יוסף כתב בית יוסף על אבן העזר, חושן משפט, והפסיק את הלימוד והכתבה לו לכתוב ספר כללים על ספר הליכות עולם, כי הבין מה חשיבות של הכללים. לכן לא מספיק ללמוד שלחן ערוך ולומר, הרב אוירבך אומר כך, הרב אלישיב כך, הרב ואזנר כך, ומרן מכריע את הכף... אלא ללמוד את דרך הפסיקה וההכרעה.

יש כאלה שפוסקים בכל דבר כמו הבן איש חי, וכי חושבים שמרן לא ידע שהבן איש חי היה גדול הדור? אבל מה זה קשור, אם יש דברים שמרן חלק עליו בטוב טעם, למה לא לעשות כמו מרן? לא צריך להתעבש, לדוגמה, הבן איש חי (פרשת נח אות ח) כתב שצריך קודם להדליק נר שבת ואחר כך לברך... אבל לפי המתבאר מדברי כשלים ראשונים והשלחן ערוך (סי' רסג סעי' ה), קודם מברכים ואחר כך מדליקים. ומבואר בשבולי הלקט וברבינו מנוח ועוד שאם יברך אחר ההדלקה זו ברכה לבטלה. נכון שהאשכנזים עושים כמו מהר"י (בחידי"ש דינים שבסוף הספר אות כט) והרמ"א (שם), לא נגיד להם מה לעשות... הם קודם מדליקים ואחר כך מברכים, אבל אנחנו להפך, קודם מברכים ואחר כך מדליקים.

⁹ מי ששמע לחכם הזה ואכל בשקיעה, יבוא למעלה בשמים ויגידו לו, אתה לא צמת ביי"ח תמוז או ב' בטבת. אבל אני צמתי, וכי גם בשמים טועים!... אכלת בשקיעה

מנחה חצי שעה אחר הצהריים

יד. עוד הלכה, מנחה של התענית אנחנו מתפללים בזמן מנחה קטנה¹⁰, ומוציאים ספר תורה, עושים נשיאת כפים, ולאחר מכן מתפללים ערבית. [זמן מנחה בכל יום חצי שעה אחר הצהריים, כמ"ש הרמב"ם (תפלה ג, ב): תפלת מנחה תקנו זמנה כנגד תמיד של בין הערבים, ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, תקנו זמן המנחה מתשע שעות ומחצה, והיא הנקראת מנחה קטנה, ולפי שבער"פ שחל להיות בער"ש היו שוחטים את התמיד בשש שעות ומחצה, לפיכך אמרו שהמתפלל מנחה לאחר שש שעות ומחצה יצא, והיא הנקראת מנחה גדולה, ע"כ. והיינו חצי שעה לפי חשבון שעות זמניות, שהרי כתבו הפוסקים שכל השעות שנוכרו בדברי חז"ל היינו שעות זמניות, ואם שעה חושבים לפי שעות זמניות, כמילא גם חצי שעה הוא לפי שעות זמניות. ולפ"ז אם השעה היא 56 דקות, חצי שעה היינו 28 דקות. ובקיץ אם השעה היא 68 דקות בשעות זמניות, חצי שעה הוא 34 דקות. וכן מפורש בלבוש (ריש סי' רלג), שזמן התמיד של בין הערבים משש שעות ומחצה ואילך, והשש שעות שאמרו הם שעות זמניות. ע"כ. וכ"ה בבא"ח (פר' וקהל א' ד) דשעות אלה של שש שעות ומחצה או תשע ומחצה נקראים שעות זמניות. גם בקצות השולחן (סי' כ"ו בדי השולחן סק"ט) כתב לגבי סעודה קודם מנחה, דהיינו חצי שעה זמנית. וכן בהליכות שלמה תפלה (פרק ג א), כתב, תחלת זמן תפלת המנחה שהוא חצי שעה לאחר הצות היום, המנהג בירושלים לחשוב לפי חשבון שעות זמניות. וכן בשו"ת שאלת שאול (ח"א סי' יח) היקל לאנשים הממהרים לעבודתם חצי שעה זמנית אף בחורף. וכ"ה בלוח א"י שכן המנהג בירושלים. ואף שבשעה"צ (סי' רלג סק"ח) נסתפק בזה, ובתחלה כתב, דנ"ל דאף החצי שעה שאחר הצות למנחה גדולה הוא גם כן שעות זמניות, דהא בגמרא איתא תרומיה כי הדדי, ט' ומחצה למנחה קטנה, ושש ומחצה למנחה גדולה, וכי היכי דשם הוא זמניות הכי נמי במנחה גדולה הוא זמניות, אף דלכאורה כיון דהוסיפו חצי שעה הוא כדי שלא יטעו דאין אנו בקיאים, צריך להיות תמיד חצי שעה, ועדיין צ"ע. ע"כ. הנה הכל השעות שהזכירו חכמים היינו בשעות זמניות, וה"ל הכא. וע"ע בפסקי תשובות דהנכון ללכת לחומרא. ¹¹

ברכת כהנים במנחה

טו. ואם מתפללים במנחה גדולה, בסיום הכולל בשעה 13:00, מוציאים ספר תורה, אבל אין נשיאת כפים. שהרי ביום כיפור במנחה אין נשיאת כפים, ורק בנעילה יש, למה? מבואר בגמרא (תענית כו), שבזמנם היו רגילים לאכול צהרים ולשתות יין, לא היו שותים תה, גם הפרסים היו שותים יין... - לרמב"ם (פ"ד מהל' דעות ה"ב) לא טוב לשתות באמצע הסעודה אלא יין - ואם היין טוב והוא מבין ביינות, יש רבנים שיש להם מחסר של יינות... עלול להשתכר, ולכן במנחה בכל השנה לא נושאים כפים. ובכיפור למרות שכולם צמים גזרו שלא לישא כפים, כדי שלא יטעו בשאר ימים, ורק בתפלת נעילה שהיא סמוך לערב נושאים כפים, וכן בשאר צומות שמקפידים להתפלל מנחה סמוך לערב נושאים כפים, בתוך חצי שעה לשקיעת החמה.

ראשונים במלאכים

טז. וזהו שלא כמו שכתב הגאון החזון איש (תח"ח סי' כ) - בודאי שהיה פאר הדור והדרו¹² - שמצדד לומר, שאפילו מתפללים בעוד היום גדול, צריך לעשות נשיאות כפים. וזה פלא, שנעלם ממנו מה שכתב הריטב"א (תענית כו), שמקום

כאילו לא צמת, כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמה תענית (תענית יב), לא חבל! צמת יום שלם, היית ממתין עוד רבע שעה. והוא גיש תביעה על אותו רב שכך אמר, אתה גרמת לי... וכשיהיה שיעור כללי למעלה במתיבתא דרקינא של מרן זצ"ל, לא יכנס לשיעור, גידולו, לו, לא מגיע לך! יכריזו ברמקול, פלוני יצא מהשיעור... כי חלק על מרן בלי טעם. מסתבר שתלמידי חכמים גדולים לא ייענשו בגרינם, אבל זה יהיה סוג העונש, איזה צער יהיה בשמים, הוא ירצה ליהנות מהתורה שמשמשתעשים בה בשמים אצל מרן. תראה מה מרן כתב על המחבר הזה בחזון עובדיה על חנוכה, חריף מאוד, ואחד מבני המשפחה ניסה קצת להרגיע וביקש ממרן למתן את ההתקפה עליו, ומרן סירב בתוקף והתעקש לכתוב דברים חריפים כנגדו שלא ימשכו אחרי דבריו. וזו כתיבה לדורות, כי מרן רצה להנחיל דרך לאברכים שלא כל אחד יפרוץ דרך לעצמו ויתחיל לומר מה שרוצה. זה בלתי אפשרי.

¹⁰ בכלל בכל השנה, לדעת מרן השלחן ערוך (סימן רלג סעיף א) עדיף לכתחילה להתפלל מנחה קטנה. מרן זצ"ל ברוב השנים היה מתפלל מנחה קטנה.

¹¹ ומה שחכם אחד אמר בשידור שאין דבר כזה חצי שעה זמנית "ואין לזה שום מקור", הנה לא ידע ולא התבונן מדברי הפוסקים.

¹² לא צריכים לומר זאת, אבל תמיד אני מקפיד לומר, כי יש אומרים שאם מרן חולק על חזון איש זה מראה כאילו חלילה לא מעריכים אותו, אבל בודאי ישודעים מי הוא, יושר עיונו מבעית, פאר הדור והדרו, אבל דנים בדבריו בהכנעה וכדרכה של תורה.

¹³ המנחת כהן (מאמר ב"פ ט"ז ע"ג) - לפני כ-360 שנה - כתב כך גם בדעת מרן השלחן ערוך שמונים מהשקיעה, אבל האחרונים חלקו עליו, ובאמת פשט דברי מרן (סי' רסג ט"ז) שכתב "שעה ורביע קודם הלילה" מורה שהוא קודם צאת הכוכבים, וכפי שהבאנו בילקוט יוסף (שבת א"ח ע"ג קמג).

שנוהגים להתפלל מנחה מבעוד יום, בתעניות צבור, אין עושים בו נשיאות כפים. הריטב"א הוא אחד הראשונים, ושלא לא נדפס בזמנו. אומרים בשם ר"ח קנייבסקי שהיה לחזו"א מעט ספרים, ולא היה לו כל חידושי הר"ן, ולא כל הירושלמי, אלא רק חלק, היה גאון עצום, פלא פלאים, אבל לא היה לו כל ספרי הראשונים. וכן כתב רבינו חיים בר שמואל - תלמיד הרשב"א, אחד הראשונים מלפני כ-700 שנה - בספר צרור החיים (עמוד קעב), שבמקומות שאין אומרים ברכת כהנים במנחה של תענית, היינו משום שנהגו להתפלל מנחה גדולה, שאינה סמוכה כנעילה {שם יש קצת סתירה, שבמקום אחר הזכיר מנהג שנושאים כפים גם במנחה גדולה, ואם החזו"א היה רואה, היה שמח שיש לו סייעתא לדבריו. אבל רק הזכיר מנהג כזה, ובהמשך ספרו כותב שלא נושאים כפים במנחה גדולה}. וכן העלה בשו"ת שבט הלוי ח"ח (סי' כג).

לחקת אחרונים

יז. בחזון עובדיה (תענית ע"ג צג) הביא להקת אחרונים שכתבו שאם מתפללים מנחה סמוך לשקיעה, נושאים כפיהם, ואם לא - לא נושאים כפיהם. מרן כשהיה בחור היה הולך לחזון איש מידי פעם, היה אומר לחכם בן ציון ביום ששי, אין סדר היום, בא ניסע לבני ברק לחזון איש. והיו נוסעים ומשתעשעים אותו בלימוד. ואמר לי מרן, ראיתי אצלו שלושה טורים של ספרים, ש"ס וספרי יסוד. הרבה ראשונים ואחרונים שמרן ידע, החזון איש לא הכיר, האם ידע מה זה חקרי לב, סהרת המים ועוד. בבני ברק יש שנוהגים עד היום לישא כפים במנחה בצהרים, ויש לדון במי שהולך להתפלל אצלם בבית כנסת ושומע נשיאת כפים בצהרים, האם יענה אמן או לא? לפי הריטב"א וצרור החיים ולהקת אחרונים זו ברכה לבטלה, ומצד שני זו פגיעה בכבוד החזון איש, יש שחוששים בזה משום כבוד התורה, ובשביל מה יכנס לבעיות, לכן לא יתפלל שם בצהרים בתעניות. חכם בן ציון (אול"צ ח"ב ע"ג פג) מקל מפלג המנחה, זו קולא ולא פשוט, כי רק ערבית אפשר להתפלל שלא דקדקו בזמנה, אבל זה לא קשור לנשיאת כפים. לכן לכתחילה רק חצי שעה סמוך לשקיעה.

ערבית לפני פלג המנחה

יח. השבוע ראיתי חידוש בתרומת הדשן (סי' א), שבדיעבד אם התפלל ערבית שעתיים שלש קודם השקיעה, יצא. כי ערבית רשות, והעיקר שיש לו שלש תפלות ביום, שחרית מנחה וערבית. ובשו"ת יביע אומר חלק י"א (תח"ח סי' פו), דן בדבריו, וכן במי שעשה כמנהג האשכנזים, שמחשבים את פלג המנחה שעה ורבע קודם השקיעה, ולא קודם צאת הכוכבים.¹³ ומרן פלפל הרבה בכל ראה שהביא, בתוך חיבור שכתב על תרומת הדשן¹⁴, הערות נפלאות, תענוג לקרוא! וזו אחת ההערות. אבל תרומת הדשן הוא אחד מהראשונים ואיך נחלוק עליו? ובאמת מרן לא הכריע שם, ובילקוט יוסף (ברכות כ"ג ג' שעתיד לצאת לאור בעז"ה בקרב) כתבנו שכשיגיע הזמן יחזור ויקרא קריאת שמע בלי ברכותיה, ויתפלל עמידה בתנאי דנדבה, שאם חייב להתפלל היום ערבית, זו תהיה תפלת ערבית, ואם כדברי התרומת הדשן שיצא ידי חובה, זו תהיה תפלת נדבה. וכך יפתור את הבעיה.

¹⁴ אני מכיר את הסיפור שהיה אז, הרב נפל למשכב והיה חולה מאוד, הביאו רופאים ולא ידעו מה יש לו, והרב חשב שעומד חלילה להיפטר מן העולם, והיה כותב במיטתו חיבור על תרומת הדשן (ראה יב"א ח"א תח"ח סי' פו-צג), וכתב בהקדמה שם: אני מצוה את בני אחרי להדפיס את הספר אחרי פטירתי. ומה קרה? כמה ימים קודם, הלך איזה אחד ושרף את ספר של הרב בשכונת מחנה יהודה, ובאו וסיפרו לרב - טיפס מי שסיפר לו, למה מספר דברים כאלו, "מוציא דיבה הוא כסיל" (משלי יח), "ואיש רע אל בשורה רעה יבוא" (נ"פ שמואל ב' יח, כ), מרן שמע ששרפו את הספר שלו, והצטער מאוד שכמה טרח עליו... אותו אחד היה חסיד של הבן איש חי, וכעס שמרן חולק עליו, אבל מה אתה רוצה, מרן יודע שהיה גדול הדור, וזו דרכה של תורה. אבל הוא לא הבין בכלל מה מרן מדבר, היה בעל בית. והרב הצטער מאוד, בליל הסדר באותה שנה הרב לא ישב אתנו בשלחן, הוא נפל למשכב, קיבל חום גבוה, והחום לא ירד. האמא הרבנית הלכה בבוקר לביתו של הרב עזרא עטיה ובכתה בפניו, תראה מה עשו לבעלי, הוא שוכב קודח מחום, הרופאים לא יודעים מה יש לו. למחרת הגיעו כל חכמי פורת יוסף - חכם עזרא עטיה, חכם יעקב עדס ועוד - כדי לחזקו, ישבו לידו ודברו אותו: אל תשים לב, מי ששמו "יוסף" גימטריא 'קנאה', כך כתב מרן החיד"א (נחל קדומים בראשית טז, י), "ויקנאו בו אחיו", ובפרשת השבוע אין זה כפשוטו. עודדו אותו וב"ה הרב הבריאי תארו לכם ח"ו מרן היה מסתלק מאיתנו בגלל הקנאי הזה, לא היה את כל התורה שלו, יביע אומר, חזון עובדיה, הליכות עולם... נורא ואיום. תראה מה עושה קנאה. אנשים חושבים שמרן היה מנהיג ולא שם לב, אבל בן אדם הוא בן אדם, והיה כואב לו מאוד. גם אחר כך כשיצאו נגדו בבני ברק, אחרי כל ברק בא רעם... היה כואב לו מאוד. פעם המשטרה באה לשמור על מרן באיזה כנס של בני תורה, ואמר לי מרן, אוי ואבוי, הם לא מבנים, וכי צריך לשמור עלי גם מפני בני תורה! החיים שלי אלו בני התורה, החיים שלי אלו בני הישיבות!